

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

Statsrådets redogörelse om det globala handlingsprogrammet Agenda 2030 för hållbar utveckling Hållbar utveckling i Finland – långsiktigt, koherent och inkluderande

Till framtidsutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse om det globala handlingsprogrammet Agenda 2030 för hållbar utveckling Hållbar utveckling i Finland – långsiktigt, koherent och inkluderande (SRR 1/2017 rd): Ärendet har remitterats till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för utlåtande till framtidsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- strategidirektör Antti Joensuu, arbets- och näringsministeriet
- direktör för internationella ärenden Pasi Korhonen, social- och hälsovårdsministeriet
- socialråd Eveliina Pöyhönen, social- och hälsovårdsministeriet
- specialforskare Heli Kuusipalo, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- direktör Jaana Laitinen, Arbetshälsoinstitutet
- specialforskare Eveliina Korkiakangas, Arbetshälsoinstitutet
- forskningsdirektör Kirsi Heikkilä-Tammi, Tammerfors universitet
- överaktuarie Liisa Larja, Statistikcentralen
- specialforskare Matti Sarvimäki, Statens ekonomiska forskningscentral
- äldre forskare Ohto Kanninen, Löntagarnas forskningsinstitut
- ekonomisk expert Henna Busk, Pellervon taloustutkimus PTT
- utredningschef Antti Kauhanen, Näringslivets forskningsinstitut ETLA
- direktör för arbetslivstjänster Pauli Forma, Keva
- uppsökande ungdomsarbetare Maria-Elisa Järvensivu, Kervo ungdomstjänster
- projektchef Marjo Vallius-Hyttinen, Lieksan kristillinen opisto
- politics doktor, forskardoktor Elina Pekkarinen, Ungdomsforskningssällskapet rf
- forskardoktor Minna Leinonen
- politics doktor Matilda Wrede-Jäntti.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- statsrådets kansli
- undervisnings- och kulturministeriet

Utlåtande AjUU 1/2017 rd

- Delegationen för jämställdhetsärenden
- Projektet Tasa-arvovaje
- Arbetseffektivitetsföreningen rf
- professor Heikki Hiilamo.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Redogörelsen presenterar statsrådets handlingsplan för att genomföra FN:s program för hållbar utveckling (Agenda 2030) i Finland. Fokus sätts på att uppnå ett koldioxidneutralt och resurs-smart och samtidigt jämlikt, jämställt och kompetent Finland fram till 2030. Primärt utgår redogörelsen från ett samhälleligt åtagande för hållbar utveckling: En målbild för Finland 2050.

Enligt arbetslivs- och jämställdhetsutskottet är det bra att regeringen fortsatt satsar på åtgärder för en hållbar utveckling. På det hela taget anlägger redogörelsen rätt perspektiv på arbetsliv, jämställdhet och jämlikhet. Men frågorna diskuteras tyvärr på ett mycket allmänt plan. Vad beträffar analysen av framtida åtgärder är redogörelsen inte särskilt ambitiös. Den talar mest om mål och riktar in sig på nuvarande åtgärder i stället för att fundera lite mer på vilka insatser och vilka resurser det behövs för att Finland ska nå målen för Agenda 2030. Redogörelsen innehåller inte tillräckligt många alternativ eller prioriterade insatsområden.

Arbetet i framtiden

Det är viktigt att vi ställer in oss på att arbetslivet och arbetet kommer att förändras i framtiden. Arbetslivet står inför omvälvningar, inte minst till följd av den tekniska utvecklingen. Digitaliseringen är den största förändringsfaktorn i näringslivet och än så länge har vi bara sett lite skrap på ytan. Artificiell intelligens och robotar kommer att användas i stor skala. Plattformsekonomi och delningsekonomi är fenomen som ligger i tiden och som kommer att vara revolutionerande i arbetslivet. Gamla yrken försvinner och nya kommer till och kompetenskraven ändras i allt snabbare takt i framtiden. Kompetenskraven och arbetets natur ändras, bland annat kommer anställning, utbildning och andra sätt att kvalificera sig, exempelvis nätstudier, kollegialt lärande och lärande i arbete, att varvas med företagande. De närmaste åren kommer digitalisering, robotisering och artificiell intelligens å ena sidan och plattformsekonomi och delningsekonomi å andra sidan med alla sina utmaningar och möjligheter att vara närvarande i allt arbetsliv, understryker utskottet. Förändringarna i arbetsförhållandena och intäktsmodellen kräver bland annat att den rättsliga grunden för arbetslivet, försäkringen och beskattningen omdefinieras.

Det föränderliga arbetslivet medför också utmaningar när det gäller att säkerställa kompetensen. Vi har kunnat lita på att en examen från ungdomen kompletterad med vissa uppdateringar räcker till för hela arbetslivet. Men tiderna håller på att förändras och prognoserna visar att största delen av dagens studerande i vilket fall som helst senare kommer att arbeta i yrken som ännu inte finns. Utskottet framhåller att Finland har världens bästa möjligheter att ordna högkvalitativ utbildning, men att vi inte har lyckats utnyttja dem fullt ut.

Utlåtande AjUU 1/2017 rd

Vidare påpekar utskottet att utbildningen spelar en stor roll för att förebygga marginalisering och långtidsarbetslöshet, eftersom lågutbildade är extra utsatta också i omvandlingen av arbetslivet. De har sämre möjligheter än högutbildade att anpassa sig till förändringarna och få ett nytt jobb efter att de har blivit arbetslösa. Låg utbildningsnivå har ett samband med exempelvis arbetslöshet och andra problem. I varje årskull saknar ungefär 15 procent (nästan 10 000 unga) examen på andra stadiet. De som bara har genomgått grundläggande utbildning löper stor risk att bli uteslagna från arbetsmarknaden och från samhället överlag. Bland personer i bästa arbetsföra ålder, 25—64 år, som bara har grundläggande utbildning är sysselsättningen cirka 62 procent, medan den är cirka 78 procent bland personer med utbildning på andra stadiet. Utskottet understryker att de ungas problem med jobb och utbildning måste kunna lösas snabbt, bland annat genom att göra en översyn av de sociala trygghetsreglerna, avskaffa marginaleffekterna och värna om utbildningen. Det är viktigt att se till att det finns tillräckligt många utbildningsplatser och att utbildningen håller hög kvalitet. Minst lika viktigt är det att de studerande slutför sin utbildning och att det finns möjligheter till fortsatta studier, kompletterande utbildning och fortbildning. Det är angeläget att utbildningen och arbetslivet matchar varandra för att kompetensen inom arbetskraften motsvarar behovet.

I de kommande stora omstruktureringarna är det av stor vikt att se till att arbetslivet håller hög kvalitet. Under de närmaste åren kommer den offentliga sektorn att omstruktureras i grunden, särskilt i samband med vård- och landskapsreformen. Ungefär 215 000 anställda kommer att byta arbetsgivare. Debatten kring reformen har förts i ett administrativt perspektiv. För att reformen ska utfalla väl måste kvaliteten på arbetslivet i de organisationer som omstruktureras lyftas fram. Om övergången till nya och reformerade organisationer ska lyckas krävs det gott förändringsledarskap, men också nya eller förändrade arbetsgivarprocesser. Det gäller att se till att ledarskapsprocesserna i anknytning till arbetshälsa och arbetsförmåga fungerar. Samtidigt behövs det välfungerande företagshälsovård och företagshälsovårdssamarbete.

Bättre folkhälsa ger bättre arbetshälsa

Deltagande i arbetslivet och kvaliteten på arbetslivet spelar en stor roll för människors välfärd, de mänskliga rättigheterna, den ekonomiska tillväxten och välståndet, stabiliteten i samhället och avskaffandet av fattigdomen. För att kunna delta i arbetslivet måste man ha tillräckligt god arbets- och funktionsförmåga. De anställdas självupplevda arbetshälsa ligger på god nivå, längden på arbetslivet har på sikt utvecklats gynnsamt och arbetsgivarna har fått större medvetenhet om vikten av att satsa på kvaliteten i arbetslivet och vad arbetsförmåga kostar. Trots det finns det en hel del att utveckla.

Rökning, missbruk, fysisk inaktivitet, ohälsosamma matvanor och statiskt arbete är frågor som måste tacklas när man vill bevara och förbättra arbets- och funktionsförmågan. Både arbetslivet och världen utanför påverkas av dålig livsstil och bristfällig ergonomi. För att möta utmaningar av den typen behövs det forskningsbaserad prognostisering och folkhälsopolitik med helhetsgrepp och framtidssyn. Finland är bra på insatser för och forskning om folkhälsa, men vi har inget långsiktigt folkhälsoprogram som samordnar målen för hälsovårdspolitiken och stöder hälsofrämjande insatser inom alla samhällssektorer. Vi har heller ingen som samordnar, följer upp och förutser kommande utmaningar för folkhälsan. Tidigare var det en uppgift för folkhälsodelegationen. Enligt utskottet är det viktigt att vi får ett folkhälsoprogram som tar hänsyn till arbetslivet, företags-

Utlåtande AjUU 1/2017 rd

hälsovården och integreringen av vården och samordnar insatserna för god arbets- och funktionsförmåga. Programmet kräver uppföljning, uppföljningsindikatorer och mekanismer för att intervensera vid brister. På den punkten kan vi dra nytta av vår högkvalitativa arbetslivsforskning. För bättre folkhälsa är det vidare viktigt att utvärdera om missbruks- och alkoholpolitiken står i samklang med arbetskraftspolitiken.

Sett i ett arbetshälsoperspektiv behöver fokus också sättas på partiellt arbetsföra för att stödja deras arbetslivsdeltagande och förlänga deras tid i arbetslivet. I ett snabbbröligt arbetsliv riskerar partiellt arbetsföra att bli utestängda. Exempelvis kommunsektorn har fått goda resultat när partiellt arbetsföra har kunnat delta i arbetslivet med hjälp av delinvalidpension och yrkesinriktad rehabilitering.

Hållbar utveckling genom satsningar på unga och deras välfärd

Redogörelsen lyfter bra fram faktorer som ökar jämlikheten, jämställdheten och kompetensen i befolkningen, också med hänsyn till de unga årskullarna. Åtgärder för att stärka välfärden är viktiga bland annat för den enskildes livskvalitet och för arbetskraftens funktionsförmåga. Ungdomen är i och för sig en viktig tid i livet, inte bara ett väntrum inför vuxenåldern och arbetslivet, men å andra sidan påverkas livskvaliteten, arbetsförmågan och funktionsförmågan i vuxenåldern av upplevelser i ungdomsåren.

Utskottet framhåller att en stor del av våra ungdomar har ett bra liv, men det förekommer också problem. När man pratar om ungdomar förekommer ofta begreppet NEET (not in Employment, Education or Training) i samband med utsatta unga som riskerar att bli marginaliserade. Att döma av sakkunnigutfrågningen är det ingen enkel klassifikation eftersom NEET inbegriper en relativt stor grupp vanliga unga som man inte behöver vara orolig för. Uppskattningarna av antalet NEET-unga varierar eftersom det hör till ungdomstiden att livssituationen förändras och man rör sig mellan olika kategorier. Enligt ett sakkunnigyttrande har NEET-gruppen vuxit på 2010-talet.

Det är viktigt att vi får fram effektiva verktyg för att stödja och inkludera de unga. I dagsläget är problemet inte alltid att de hjälpbehövande är så många eller att personalen saknar kompetens. Ofta går tiden åt till att få ordning på det mest akuta, och då räcker inte tiden till för lotsa de unga framåt i livet. Dessutom är hjälpen och tjänsterna fördelade på många ställen och det sociala trygghetssystemet komplicerat. Följaktligen är det inte alltid lätt att hitta rätt tjänst vid tidpunkt. Man har sökt lösningar och exempelvis modellen Ohjaamo har lyckats hjälpa ungdomar med gott resultat. Enligt ett sakkunnigyttrande är det dock relativt få unga människor som hittat fram till Ohjaamo. Det behövs alltså nya sätt att hjälpa i synnerhet de som inte kan nås av de befintliga tjänsterna. De sakkunniga lyfte fram relationsarbete, som går ut på att få de unga att gå med på åtgärder som ger dem större anknytning till samhället. Metoden är att få dem att arbeta tillsammans och att motivera dem. Relationsarbete kan vara en bra metod för att stödja de unga eftersom det ingår i arbetet att lita på att den som får insatser själv kan vara med och bedöma läget, sina behov och lämpliga lösningar. De bästa resultaten i arbete med unga kommer när de unga själva upplever att arbetet är viktigt. A och O är att de unga känner att de är delaktiga och att de har en pålitlig människa som är beredd att ställa upp för dem. När fackfolk från olika områden jobbar tillsammans i projekt av typen Ohjaamo är det lättare för de unga att få rätt hjälp. Vidare är det viktigt att de ungas egna nätverk, den tredje sektorn och det civila samhället utnyttjas bättre än fallet är idag.

Utlåtande AjUU 1/2017 rd

Utskottet vill uttrycka sin oro för att mentalvården och missbruksvården för ungdomar inte räcker till. Psykisk ohälsa är en stor orsak till att unga människor sjukpensioneras. På 2010-talet har något fler unga blivit sjukpensionerade. Största delen av personer i åldern 16–24 år har beviljats pension tills vidare. Utskottet understryker att det måste finnas tillräckligt stort utbud på tjänster och att de måste vara upplagda så att de unga får hjälp vid rätt tidpunkt och med gott resultat. Mentalvård och missbruksvård måste vara tillgängliga på lika villkor oberoende av var de unga är bosatta, och dessutom utan tidsbokning. Vidare är det viktigt att satsa på tidig intervention redan inom barnvården och att senare fånga upp unga vuxna med problem.

Invandring och integration

Utskottet framhåller att god integration av invandrare spelar en roll för hur målen för hållbar utveckling kan uppnås. Det är positivt att regeringen i fokusområde 2 lyfter fram sitt mål att främja bland annat arbetskraftsinvandring som ökar sysselsättningen, stärker de offentliga finanserna och förbättrar försörjningskvoten.

Utskottet påpekar att invandrarna i Finland har varierande bakgrund och kommer från många olika miljöer. Invandrare som kommer till Finland för att arbeta befinner sig i en annan situation än exempelvis asylsökande. För att kunna tillgodose varierande behov behövs det en mångfald av metoder i integrationsarbetet.

För en väl fungerande integration är det viktigt att invandrare i arbetsför ålder kan slussas ut i arbetslivet så snabbt som möjligt och att de lär sig finska eller svenska. I Finland, precis som i många andra europeiska länder, är arbetslösheten högre bland invandrare än bland befolkningen i stort. Invandrarnas bakgrund spelar en stor roll för möjligheterna att få arbete. Faktorer som inverkar är bland annat hur länge de varit i landet, i vilken ålder de invandrade, modersmål, utbildningsnivå, arbetsmarknadsstruktur och ekonomisk konjunktur. Också rekryteringspraxis på arbetsplatserna och de höga kraven på språkkunskaper spelar en roll för möjligheterna att få jobb. Vid tjänster krävs det dessutom kunskaper i två inhemska språk. Det finns studier om vilka effekter en aktiv arbetsmarknadspolitik har på sysselsättningen bland invandrare. De visar att exempelvis ett program för lönesubvention och skräddarsydda arbetskraftspolitiska åtgärder är till nytta. En del arbets- och näringsbyråer har erbjudit språkutbildning i anslutning sin ordinarie verksamhet och det har hjälpt invandrare att få jobb. Det önskvärt att språkundervisningen byggs ut ytterligare via digitalisering och att den kombineras med arbetskraftspolitiska åtgärder eftersom en stor del av de arbetslösa invandrarna anser att bristande språkkunskaper är ett av de största hindren för att få arbete.

Enligt en sakkunnigutredning är det svårare för invandrarkvinnor än för invandarmän att få arbete. Familjeomständigheter som äktenskap och antalet barn minskar sannolikheten för att få jobb och inkräktar på den totala tiden i arbetslivet. Invandrarkvinnor skaffar ofta barn i yngre år och är hemma med barnen med hjälp av hemvårdsstöd längre än kvinnor normalt är i Finland. Som hemmamamma lär man sig språket långsammare, och det är svårare att bygga upp sociala nätverk. Utskottet understryker vikten av att stödja invandrarkvinnor med familj för att de ska kunna skaffa sig utbildning, språkkunskaper och arbetserfarenhet. Det bör finnas enklare integrationsprogram som kvinnorna kan delta i vid sidan av att de tar hand om sina barn. Undervisning på deltid är ett bra exempel.

Utlåtande AjUU 1/2017 rd

Det är viktigt att sprida exempel på god praxis, tillämpa dem och kombinera dem på lämpligt sätt utifrån de lokala behoven. Goda resultat kan nås med heltäckande servicekedjor för invandrare. Det betyder att man samverkar kundorienterat med lokala aktörer och drar nytta av deras kompetens inom bland annat utbildning och organisationer. Ett sätt att förbättra integrationen av människor som flyttat till Finland av humanitära skäl är att utveckla en modell där mottagning och integration löper parallellt. Modellen innefattar planering och modellering av integrationsprocessen ända från det att en invandrare anländer till en förläggning och fram till dess att personen flyttar till en kommun och skaffar bostad eller får avslag på sin asylansökan och återvänder. Med en välplanerad och samordnad integrationsprocess kan både effektivitetsvinster och kostnadsbesparingar uppnås.

Jämställdhet

Utskottet välkomnar att redogörelsen tar upp jämställdhet som en separat fråga. Jämställdheten hade också kunnat behandlas som ett led i de övriga temana kompletterat med konkreta åtgärder.

I fokusområde 1 ingår jämställdhetsfrågorna bland annat under transport, energi och konsumtion. Män använder privatbil oftare än kvinnor medan kvinnor använder kollektivtrafik oftare än män. Kvinnor och män har olika livsstil och väljer olika i konsumtionsfrågor. Därför påverkar kvinnor och män naturen på olika sätt.

När man vill förbättra hälsa och välfärd och minska ojämlikheten är det många viktiga aspekter på jämställdheten som bör beaktas. Det finns skillnader i välfärd, hälsa, sjuklighet och dödlighet mellan könen. I snitt är män sjukare än kvinnor och det återspeglas i att män har kortare förväntad livslängd än kvinnor. Dessutom anlitar män hälso- och sjukvård i mindre utsträckning än kvinnor. Det är viktigt att jämställdhetsaspekten integreras i all verksamhet och att mansperspektivet beaktas bättre i hälso- och sjukvård.

Utskottet påpekar också att sett ur ett jämställdhetsperspektiv är det en risk för välfärden att våldet är så genuskodat. Det lyfts inte fram i exempelvis kap. 2.1 i redogörelsen som handlar om regeringens jämställdhetsprogram. Det är viktigt att man förstår att våldet är genuskodat och att våldsförebyggande insatser stärks i hjälpen till både offer och förövare.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår

att framtidsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 30.3.2017

I den avgörande behandlingen deltog

Utlåtande AjuU 1/2017 rd

vice ordförande Heli Järvinen gröna
medlem Pertti Hakanen cent
medlem Teuvo Hakkarainen saf
medlem Reijo Hongisto saf
medlem Anna Kontula vänst
medlem Jaana Laitinen-Pesola saml
medlem Leena Meri saf
medlem Merja Mäkisalo-Ropponen sd
medlem Ilmari Nurminen sd
medlem Veronica Rehn-Kivi sv
medlem Eero Suutari saml
medlem Martti Talja cent
medlem Juhana Vartiainen saml
medlem Eerikki Viljanen cent
ersättare Antero Laukkanen kd.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Lahtinen.